

ปีที่ ๓
ฉบับที่

วารสารวิชาการ

ศิลป์ปัตยกรรมวิถีสาน ๑๗

สถาศิลป์และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย
(กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๕)
กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ศิลปวัฒนธรรม

อิสาน

Journal of Isan Arts and Culture

วัฒนธรรมทางดนตรีของวงໂหรพื้นบ้านอีสานใต้

Musical Culture of the Mahori Local Band
in the Lower Northeast of Thailand

พนาสินรุ๊ ศรีวิเศษ^๑ Panasin Sriviset
จันทิราพร ศิรินนท์^๒ Jantiraporn Sirinon
พัชรี ถุงแก้ว^๓ Patcharee Thungkaew
เสาวรัตน์ ทศศะ^๔ Saowarut Thotsa

-
- ๑ อาจารย์ ดร. ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
๔ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “วัฒนธรรมทางดนตรีของวงมโนหริพื้นบ้านอีสานใต้” เป็นบทความที่นำเสนอ
วัฒนธรรมทางดนตรีของวงมโนหริพื้นบ้านอีสานใต้ที่เป็นวงดนตรีประจำท้องถิ่นของชาวอีสานตอนใต้
มีองค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ทางดนตรี ได้แก่ ความเป็นมาเครื่องดนตรี การประสมวงดนตรี
บทเพลง วัฒนธรรมความเชื่อและประเพณีทางดนตรี เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงจะเป็นเครื่องดนตรี
ที่อาจมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละบริบทของพื้นที่ ในบทความนี้จะมีเครื่องดนตรีหลัก
ที่ยังคงบรรเลงในปัจจุบัน คือ ปีสไล ซอ กระปือ จับเบiy กลองใหญ่ กลองกันตรีม
และเครื่องประกอบจังหวะ ซึ่งในปัจจุบันยังคงมีการสืบทอด การบรรเลงตามวิถีของผู้คนในชุมชน
โดยยังคงประเพรียบติดตามจารีตของความเชื่อทางดนตรีอย่างเข้มแข็งจนเป็นเอกลักษณ์
ของวงดนตรีประจำท้องถิ่นอีสานใต้

คำสำคัญ: วัฒนธรรมทางดนตรี, วงมโนหริพื้นบ้านอีสานใต้

Abstract

This article is aimed at sharing the musical culture of the Mahori local band which is mainly performed by people in the lower northeast of Thailand. It includes musical uniqueness such as its origin, musical instruments, band mixture, songs, traditions and beliefs. According to the context, this article suggests the main instruments which are currently used, including Pi-Sa-Lai, Sor, Kra-Pue, Chap-Poei, Klong-Yai, Klong-Kan-Truem, and the like. Also, the people conform the unique musical traditions.

Keywords: Musical culture, Mahori local band

วัฒนธรรมทางดินตรีของวงมหรีพื้นบ้านอีสานใต้

พนาสินธุ์ ศรีวิเศษ

จันทิราพร ศิรินนท์

พัชรี ถุ่งแก้ว

สาวรัตต์น์ ทศศะ

บทนำ

อีสานใต้หมายถึง ดินแดนอีสานบริเวณลุ่มน้ำมูล ซึ่งเป็นบริเวณที่กลุ่มคนเชื้อสายเขมร ตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก ลักษณะทั่วไปของอีสานใต้เป็นบริเวณที่ก่อตัวของอาณาจักรขอมโบราณ คือ อาณาจักรเจนละ อันประกอบไปด้วยเจนละบกและเจนละน้ำ ซึ่งมีอาณาบริเวณที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย กัมพูชา ปัจจุบันเรียกว่า เขมรตា (เขมรกรอก) ส่วนบริเวณเทือกเขาพนมดงแร็กเรียกว่า เขมรสูง อันได้แก่บริเวณอาณาจักรเจนละ

ต้นกำเนิดอาณาจักรเจนละอยู่ในอีสานซึ่งเป็นบริเวณที่รากสูงในประเทศไทยที่เรียกว่า ที่รากสูงโคราช มีเพื่อนบ้านขนาบอยู่ทั้งสามด้าน คือ ประเทศไทยกัมพูชาทางทิศใต้ ประเทศไทยทางทิศเหนือและทิศตะวันออก ตามลักษณะประเทศเป็นบริเวณที่มีภูเขาและแม่น้ำกั้นแยกออกจากบริเวณอื่นโดยรอบ เทือกเขาเพชรบูรณ์และดงพญาเย็น ทางทิศตะวันตกกั้นออกจากบริเวณภาคกลางของประเทศไทย เทือกเขาพนมดงแร็ก (ดงรัก) ทางด้านทิศใต้กั้นเขตออก จำกบริเวณเขมรต้าในประเทศไทยกัมพูชา แม่น้ำโขงอยู่ทางด้านเหนือและตะวันออกกั้นเขตแดน ออกจากประเทศไทย ภายหลังบริเวณอีสานแบ่งตามลักษณะภูมิประเทศเป็น ๒ แอง คือ แองโคราช และแองสกلنค์ เพราะมีเทือกเขาภูพาน เริ่มต้นจากทิศตะวันออกตัดผ่านไปทาง ทิศตะวันตกเฉียงเหนือของกั้นเกิดเป็น ๒ บริเวณดังกล่าว

การตั้งชุมชนโบราณในเขตอีสานตอนล่าง หรือ อีสานใต้ มีพัฒนาการเริ่มมาตั้งแต่ สมัยทวารวดีหรือสมัยเจนละมาสู่สมัยอารยธรรมเขมร ต่อช่วงสุวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง กล่าวคือ จากน้ำคันดินสู่การสร้างปราสาทอิฐ สู่การสร้างปราสาทหิน การสร้างปราสาทหิน สู่การสร้างวัดตามแนวความเชื่อแต่ละยุค กลุ่มคนไม่ประติดประต่องกันมีการสูญของหลักฐาน การอพยพโยกย้าย การสร้างสาธารณรัฐของชุมชน เกิดการซ่อนทับของแหล่งชุมชนสมัยโบราณ เปรียบเสมือนการฝังศพครั้งที่สองจนกระทั่งก่อเกิดคำว่า รากในการปกครองปัจจุบัน

ภาพที่ ๑ แผนที่ภาคอีสานตอนล่าง
ที่มา : <https://permpoon-publish.com>

อีสานใต้ จำกัดองรูปแบบมาจากมณฑลลาภากลาง และมณฑลลาภากวาว (อีสานใต้) ประกอบด้วยกลุ่มที่สำคัญ คือ กลุ่มคนไทย คนเขมร และคนลาว กลุ่มคนไทยประภูมิชั้ดเจน โดยเฉพาะในบริเวณเมืองโคราช เนื่องจากพื้นที่สำคัญที่ตั้งอยู่ในอีสานใต้ เป็นราษฎร์ส่วนใหญ่ในเมืองบุรีรัมย์ พ.ศ. ๒๓๐๙ ถึง ๒๓๗๗ แล้วไม่ได้พยักหลักคงตั้งกรากถินฐานอยู่ในอีสานใต้ เป็นราษฎร์ส่วนใหญ่ในเมืองบุรีรัมย์ พ.ศ. ๒๓๗๑ ซึ่งเมืองแรก พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้เปลี่ยนเป็นชื่อเมืองบุรีรัมย์ ส่วนมณฑลลาภากวาวอยู่มากแก่นเมืองสุรินทร์ เพราะมีการเกลี้ยกล่อมชาวเขมรให้มาตั้งรกรากในเมืองสุรินทร์ ช่วงสมัยรัชกาลที่ ๑ เป็นต้นมา สนับสนุนเริ่มต้นจากอยู่ถูกเมืองครราษสีมาได้ด้วยพญสุริยาสินที่ช่วงที่มีทรงรถไฟ ในปี พ.ศ. ๒๓๖๙ คือเมืองสุรินทร์ พ.ศ. ๒๔๗๓ ถึงเมืองอุบลราชธานี นิยมตั้งบ้านเรือนตามริมขอบเส้นทางรถไฟพาดผ่าน เป็นแหล่งการค้าเป็นชุมชนธุรกิจจนกระทั่งปัจจุบัน

ชนบทธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น ประเพณีการแหะบังไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา หมอดำ การเล่นเพลงโคราช การเล่นมะม่วง เจริยง และประเพณีอื่นๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องที่นี่ เพราะมีพื้นฐานที่มาจากการผนัมธรรมความเชื่อทางศาสนาคริสต์ รายภูริในเขตอีสานใต้มีชนบทธรรมเนียมประเพณีผสมกลมกลืนกันมากขึ้น

ชาวอีสานใต้มีชนบทธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อของผู้คน ในท้องถิ่นที่ได้รับ การสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และยังคงรักษาประเพณีเหล่านี้ไว้จนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าบางพื้นที่จะเริ่มเลือนหายไปจากสังคมเนื่องจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมของไทยได้เกิด การเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น ดังนั้นประเพณีของชุมชนดังเดิมจึงเริ่มลดน้อยลงไป และมีให้เห็นบ้างในบางชุมชนที่มีการอนุรักษ์ไว้อย่างต่อเนื่อง

วัฒนธรรมทางด้านดนตรีประจำท้องถิ่นอีสานได้ ยังคงมีความสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม มีการนำดนตรีเข้ามามีบทบาทกับการดำรงชีวิตอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้จากการจัดกิจกรรมตามประเพณีสำคัญตลอดปี ผู้คนในสังคมจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากดนตรีสามารถสร้างสุนทรียะในกิจกรรม ทั้งการบรรเลงเพลงของวงดนตรีหรือการขับร้องเพลงนั้น จะส่งผลให้ผู้คนเกิดความสนุกสนาน มีความสุขและเกิดความบันเทิงตลอดกิจกรรม นอกจากวงดนตรีประจำท้องถิ่นจะมีบทบาทสร้างความสุนทรีย์แล้ว ดนตรียังมีบทบาทในการเข้ามาเพื่อสร้างบรรยากาศที่ในงานมงคลและงานอวมงคลอีกด้วย

วัฒนธรรมทางด้านศิริของวงมหอริพีนบ้านอีสานใต้

การบรรเลงวงดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของอีสานได้ ผู้บรรเลงจะเป็นบุคลากรในท้องถิ่น หรือศิลปินพื้นบ้านที่มีภูมิลำเนาหรือที่อยู่อาศัยในชุมชนเดียวกันหรือชุมชนใกล้เคียง อาจจะเป็นครรภ์อยุติหรือคอกในหมู่บ้านเดียวกัน รวมตัวกันเพื่อบรรเลงดนตรีที่เป็นวัฒนธรรมเดียวกัน สืบทอดด้วยวิธีการเล่าต่อ ปากต่อปาก หรือที่เรียกว่า มุขปาฐะ การบรรเลงบทเพลงหรือการเล่น เครื่องดงดุรีจังมีรูปแบบไปในทิศทางเดียวกัน มีวัฒนธรรมการบรรเลงที่เหมือนกัน ดังที่ บุษกร บิณฑสันต์ และ ข้าคม พรประสิทธิ์ (๒๕๕๘ : ๒๙) ได้กล่าวถึงระบบที่เปลี่ยนไปจากการบรรเลง และบทเพลงของวงโมหรืออีสานให้จังหวัดบุรีรัมย์ ไว้ว่า วงโมหรืออีสานได้ คณะพ่ออี้ม บ้านหัวช้างน้อย จังหวัดบุรีรัมย์ มีระบบวิธีการบรรเลงเริ่มต้นเพลงให้วัครุ ซึ่งเพลงกล่อม หลังจากนั้นบรรเลง บทเพลงได้แก่ ตัวอย่างเช่น เพลง เปลงสีนวล เพลงนกเขา เพลงแขกมอง เพลงสร้อยสน เพลงไทรโยค เพลงเดิน เพลงทวยอย เพลงแท้ เพลงรณรงค์อีสาน เพลงดาบ เพลงอนตึก และบรรเลงจบด้วยเพลงลา ทำนองเพลงต่างๆ เป็นเพลงบรรเลงไม่มีการขับร้องประกอบ การขึ้นต้นเพลงจะใช้ปีสไลป์เปาขึ้นต้นนำways

วงศ์ตระมโลหรือพื้นบ้านอีสานได้ถือเป็นวงศ์ตระมโลประจำท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่งที่ยังคงมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องตามระยะเวลาที่มีนานา อาจจะมีความเหมือนหรือความแตกต่างกันไปบ้างขึ้นอยู่กับปัจจัยและองค์ประกอบหลาย ๆ ด้าน สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ถือว่ามีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดความงามทางด้านตระมโลของวงศ์ตระมโลพื้นบ้านอีสานได้ ระดับความเชื่อความผูกพัน ระบบสังคมครอบครัว เครื่องญาติ และการปกครอง ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดวงศ์ตระมโลล่ากันนี้เป็นมาอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบของวงมหรีพื้นบ้านอีสานใต้

องค์ประกอบของวงมหรีพื้นบ้านอีสานได้ มีสิ่งที่สื่อถึงความเชื่อและผู้คนยังยึดถือปฏิบัติ สืบทอดกันมา คือ การบรรเลงวงดนตรีเพื่อประกอบการดำเนินวิธีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งองค์ประกอบหลักของการบรรเลงวงดนตรีนี้ สามารถจำแนกความสำคัญตามองค์ประกอบทางดนตรี คือ ความเป็นมา เครื่องดนตรี การประสมวงดนตรี บทเพลง และวัฒนธรรมความเชื่อ และประเพณีทางดนตรี

๑. ความเป็นมา

วงมโนหรีพื้นบ้านอีสานใต้ เป็นวงดุนตรีที่มีความสำคัญกับวิถีชีวิตของชุมชน ถือได้ว่า เป็นวงดุนตรีที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสืบทอดทางวัฒนธรรมทางดุนตรีอย่างเข้มแข็งของชุมชน ทำให้เห็นถึงกระบวนการถ่ายทอดและสืบทอดทางวัฒนธรรมมาจนถึงปัจจุบัน แต่เดิมวงดุนตรีประภานี้ ชาวบ้านจะเรียกว่า “วงมโนหรีเขมร” ด้วยที่ว่าการบรรเลงและการขับร้องจะใช้ภาษาท้องถิ่น คือภาษาเขมร ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดที่อยู่ในเขตอีสานตอนใต้ ได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดใกล้เคียง ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในจุดเริ่มต้นของวงมโนหรีคือ “แม่พลอย” หรือ ที่ชาวบ้านรู้จักกันในนาม “วงมโนหรีป้าพลอย”

นางพลอย (ป้าพลอย) และ นางคำเรียบ (ป้าคำเรียบ) เป็นผู้ที่ได้รับการสืบทอด วัฒนธรรมทางดุนตรีมายากคุณพ่อ ที่มีชื่อว่า “ตามา สมธิราช” จากประวัติความเป็นมา ได้กล่าวว่า ตามา สมธิราช เคยเป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียงในขณะลัทธองพระยาสุรินทร์ กัํดีศรีนรังค์จางวาง (ปุ่ม) ซึ่งพระยาสุรินทร์กัํดีศรีนรังค์จางวางนั้น ในอดีตเป็นเจ้าเมือง ปักครองดูแลสุรินทร์ ภายหลังตามาได้อพยพนำครอบครัวย้ายไปอาศัยอยู่ที่บ้านโคกตาเมียล อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๖๖ ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ที่บ้านโคกตาชัย ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียงกัน ตามาและครอบครัวได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่ด้วยความรักในด้านดนตรี จึงได้รับยกย่องให้เป็นครูสอนดนตรีประจำหมู่บ้านที่มีลูกศิษย์ลูกหา เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ได้ฝึกฝนและถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านดนตรีให้แก่บุตรสาวและบุตรชาย จนบุตรสาวและบุตรชายเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบรรเลงดนตรีเป็นอย่างมาก และได้ตั้งวงดุนตรีนี้ขึ้นใหม่ชื่อว่า “วงมโนหรีเขรี” คำว่า “เขรี” หมายถึง “ผู้หญิง” วงมโนหรีเขรี จึงหมายถึง วงมโนหรีผู้หญิง แต่ชาวบ้านนิยม เรียกว่า “วงมโนหรีตามา” เนื่องจากตามาเป็นผู้ก่อตั้งวง และเป็นผู้ที่ถ่ายทอดดนตรี ภายหลังจากตามาได้เสียชีวิตลงแล้ว ผู้ที่ดำเนินการสืบทอดวงดุนตรี ต่อจากตามาคือ นายยนต์ ซึ่งเป็นบุตรชายคนโต ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าวงดุนตรีและดูแล ด้านการบรรเลงดนตรี ต่อมาเมื่อนายยนต์ ได้ย้ายครอบครัวไปอาศัยอยู่ที่อื่น จึงทำให้บุตรสาว ๒ คน เป็นผู้ที่ได้รับการสืบทอดวงดุนตรีต่อ คือ “นางพลอย และ นางคำเรียบ” ชาวบ้านในแถบนี้ จึงนิยมเรียกชื่อวงดุนตรีที่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางนี้ว่า “วงมโนหรีป้าพลอย ป้าคำเรียบ” (พิพัฒน์ สุดเสียงสัง, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๔)

ในปัจจุบันรูปแบบวงดุนตรีวงมโนหรีพื้นบ้านอีสานใต้ ได้รับการสืบทอดโดยกลุ่มเยาวชน ซึ่งหลายคนได้รับการถ่ายทอดวิธีการบรรเลงดนตรีมาจากป้าพลอย ราชประโคน และยังคงสืบทอด ทางวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็งเพื่อให้รูปแบบวงดุนตรีนี้อยู่คู่กับท้องถิ่นด้วยความเป็นเอกลักษณ์ต่อไป

๒. เครื่องดนตรี

เครื่องดัตร่วมมหรีพื้นบ้านอีสานได้มีเครื่องดัตร้ายประเทศ ถือได้ว่ามหรีพื้นบ้านอีสานได้เป็นวงดัตรีที่มีความสมบูรณ์ กล่าวคือ เป็นวงดัตรีที่ประกอบไปด้วยเครื่องดัตรีประเทศเครื่องเดียว ประเภทเครื่องสี ประเภทเครื่องตี ประเภทเครื่องเป่า นอกจากนี้ยังมีเครื่องดัตรีที่ได้รับการสั่งสม ตกทอดมาจากการพูดเรื่องราวบรรเลงในบางโอกาสเนื่องจากถือได้ว่าเป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมอีกประการ สำหรับเครื่องดัตรีที่บรรเลงในวงมหรีพื้นบ้านอีสานได้มีดังนี้

๒.๑ ปีสุไล

ปีสไลเป็นเครื่องดูดน้ำที่พื้นบ้านประเภทเครื่องเป่า วิธีการบรรเทาปีสไลผู้บรรเทา
ต้องทำให้เกิดเสียงโดยการใส่ลินปีโนในช่องปากระหว่างเพดานบนและลิน หลังจากนั้นผู้บรรเทาจะ^{จะ}
เปลี่มให้ผ่านลิน ซึ่งจะเกิดการสั่นสะเทือนของลินปีและส่งลมผ่านท่อที่เรียกว่าก้าพวดไปยังเลาปี
และเป็นผลทำให้เกิดเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ การที่จะทำให้เสียงสูงหรือต่ำนั้นขึ้นอยู่ที่วิธีการ
ในการบังคับลม หรือการเพิ่มปริมาตรของลมผ่านลิน การเป่าแรงจะได้เสียงที่สูงขึ้น ยิ่งเพิ่มแรงมาก
ขึ้นเท่าไหร่ก็จะได้เสียงที่สูงแหลมมากขึ้น เมื่อมีการหดเสียง ลักษณะของการร่างดำเน้นนี้มีอ
ก์เช่นกันจะมีส่วนช่วยให้เกิดลักษณะของเสียงที่ต่างกันคละระดับกันขึ้นอยู่กับดำเน้น
ของเสียงจากเลาปี เทคนิคสำคัญของการบรรเทา คือ การทำให้เสียงของปีดังติดต่อกันโดยไม่ขาดช่วง
และเทคนิคการหดเสียงหรือทำเสียง “เห็บ” ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้บรรเทาเอง
หรือการรับบท

ภาพที่ ๒ ปีสุไล

၁၇

ขอ หรือ ตรวจ เป็นเครื่องดูตระเครื่องหลักประภากันนี่ที่ใช้บรรเลงในวงมหรีด พื้นบ้านอีสานได้แล้วถือเป็นเครื่องดูตระหลักของวงกันตเร็ม ขอจัดอยู่ในเครื่องดูตระคู่มุ่เครื่องสาย ที่ใช้สีด้ายคันชัก ซึ่งชอบที่นำมาร่วมบรรเลงในวงมหรีดพื้นบ้านจะมีด้ายกัน ๓ ชนิด ได้แก่ ขอขนาดเล็ก (ขอตัวง) ขอขนาดกลาง (ขอกระดองเด่าหรือขออกกลาง) และ ขอขนาดใหญ่ (ขออ้อ) การบรรเลงของขอ ทั้งสามชนิดนี้จะทำหน้าที่แตกต่างกันไปตามวิธีการและรูปแบบของการบรรเลง ขอทั้งสามชนิดนี้มักจะถูกนำมาบรรเลงเพื่อให้เกิดเสียงที่กลมกล่อม มีทั้งเสียงเล็กแหลม เสียงทั่มๆ บรรเลงเคล้ากันไป จนเกิดออรัณสข์ของดูตระที่มีความไพเราะเป็นเอกลักษณ์ของเสียงขอในวงมหรีด

ภาพที่ ๓ ซอ(ตรัว)

๒.๓ กระปือ

กระปือ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายที่ใช้มือดีด ทำจากไม้ขันนุน มีรูปร่างคล้ายกับจะเข็งทางภาคกลาง แต่มีลักษณะรูปร่างที่มีส่วนหัวเหมือนกับจะระเข้ กระปือถือเป็นเครื่องดีดที่ขึ้นสายด้วยเส้นเงิน จำนวน ๒ สาย ส่วนลำตัวทำจากไม้ขันนุนเป็นท่อนตรง มีการเจาะเป็นโพรงด้านล่างเพื่อให้เป็นตัวกระพุ้งเสียง มีแผ่นไม้เนื้อแข็งปิดประกบด้านล่าง ด้านบนเป็นส่วนที่สำคัญสำหรับเป็นจุดบอกตำแหน่งของเสียง เรียกว่า นม จำนวน ๑๑ นม ส่วนของหัวกระปือ ทำจากไม้ประดู่เป็นรูปหัวจะระเข้ที่กำลังอ้าปากออกพอประมาณ ด้านบนของหัวจะระเข้จะมีการเจาะรูจำนวน ๒ รู เพื่อใช้เป็นส่วนของลูกบิด สำหรับตึงสาย เพิ่ม – ลด ระดับเสียงเวลาเทียบเสียงหรือขึ้นสายให้เข้ากับเสียงเครื่องดนตรีอื่น

ภาพที่ ๔ กระปือ

๒.๔ จับเปย

จับเปย เป็นเครื่องดนตรีอยู่ในประเภทเครื่องดีด จัดอยู่ในกลุ่มเครื่องสาย มีลักษณะคล้ายคลึงกับกระเจ้าปี่ของไทย การเทียบเสียงหรือเทียบสายของจับเปยจะเทียบจากเสียงของปี่สไล การเทียบเสียงจะเรียกว่าเทียบเสียงคู่ ๔ เสียงของสายในหรือสายทั้มระดับเสียง ตรงกับเสียงเร (ร) เสียงของสายนอกหรือสายเอก ระดับเสียงจะตรงกับเสียงชอล (ซ) วิธีการดีดจะใช้เทคนิคการบรรเลงดีดเข้า ดีดออก และการดีดกรอเสียง

ภาพที่ ๕ จับเปย

๒.๕ กลองใหญ่

กลองใหญ่ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีที่ใช้หน้าด้วยหนัง จัดอยู่ในกลุ่มที่ให้กำเนิดเสียง ที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของหนังที่ปิ้งตึงอยู่บนตัวกลอง การบรรเลงเครื่องประกอบจังหวะถือเป็นสีสันของการบรรเลงและเพื่อความคุ้มจังหวะให้คงที่ เพื่อเสริมให้บทเพลงเกิดความชัดเจนของจังหวะและทำนองเพลงที่สมบูรณ์ เทคนิคการตีกลองใหญ่สามารถใช้ลักษณะการตีเพื่อให้เกิดเสียงได้หลายลักษณะ คือ สามารถทำให้เกิดเสียงด้วยการใช้มือตี และการทำให้เกิดเสียงด้วยการใช้มีดตี

ภาพที่ ๖ กลองใหญ่

๒.๖ กลองกันตรีม

กลองกันตรีม เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีที่ขึ้นหน้าด้วยหนัง จัดอยู่ในกลุ่มที่ให้กำเนิดเสียงด้วยการสั่นสะเทือนของหนังที่ขึงตึงอยู่บนตัวกลอง มีหน้าที่บรรเลงเพื่อควบคุมจังหวะโดยการตีหน้าทับให้เข้ากับทำนองเพลงและส่วนของความสม่ำเสมอของจังหวะตัวกลองนิยมทำจากไม้ขัน หรือใช้ไม้จากต้นมะพร้าว มีรูปร่างทรงกระบอก ยาวเรียวเล็กลง มีความยาวจากหน้ากลองไปจนถึงหางกลองประมาณ ๖๐ เซนติเมตร ขึงหน้ากลองด้วยหนังจูง

ภาพที่ ๗ กลองกันตรีม

๒.๗ เครื่องประกอบจังหวะ

เครื่องประกอบจังหวะที่ใช้บรรเลงในวงมหรีพื้นบ้านอีสานใต้ ประกอบไปด้วยฉิ่ง ฉบับเล็ก และกรับไม้ ซึ่งใช้บรรเลงประกอบจังหวะตามจังหวะของบทเพลงเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของเสียงเพลงและควบคุมจังหวะให้เป็นไปตามหน้าทับของการตีกลองอย่างสม่ำเสมอ

ภาพที่ ๘ เครื่องประกอบจังหวะ

๓. การประสมวงดนตรี

การประสมวงดนตรีของวงมหรีพื้นบ้านอีสานใต้ เป็นการนำเอาเครื่องดนตรีทุกประเภท ได้แก่ ประเภทเครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า มาบรรเลงประกอบเข้าด้วยกันทำให้เกิด วงดนตรีขนาดใหญ่ ผู้บรรเลงเครื่องดนตรีแต่ละชนิดจะมีหน้าที่และมีวิธีการบรรเลงของตนเอง ผู้บรรเลงทุกคนจะต้องรู้รับบทหน้าที่ของการบรรเลงตามแต่ละชนิดของเครื่องดนตรี ที่ตนเป็นผู้บรรเลง การบรรเลงรวมวงดนตรีจะมีการจัดรูปแบบของวงดนตรีอย่างมีหลักการ ตามรูปแบบการประสมวง กล่าวคือ มีการจัดวางเครื่องดนตรีให้เกิดภาพที่สวยงามจากขนาดของ เครื่องดนตรี มีการจัดวางเครื่องดนตรีตามความสำคัญที่เป็นเครื่องดนตรีหลักที่ที่เป็นเครื่องดนตรี ดำเนินนำองและเครื่องดนตรีที่เป็นเครื่องประกอบจังหวะ สิงสำคัญของการบรรเลงรวมวงคือ การทำให้เสียงของดนตรีอยู่ในระดับเสียงที่บรรเลงเข้ากัน กลมกลืนและกลมกล่อม การบรรเลงดนตรี ที่เป็นวงขนาดใหญ่นั้นถึงสำคัญคือการวัดระดับเสียงให้เข้ากันเพื่อให้การบรรเลงเกิดอรรถรสที่น่าฟัง มีความไฟแรง ทำให้ผู้ฟังเกิดความสุนทรีย์และคล้อยตามอารมณ์ของการบรรเลงรวมวง วงมหรี พื้นบ้านอีสานใต้นี้จะมีเครื่องดนตรีที่เป็นหลักในการประกอบการดับเสียงที่ชัดเจนเป็นต้นเสียงให้กับ เครื่องดนตรีอื่น คือ ปีสไล เครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ เช่น ซอ กระปือ จับเบย ก่อนที่จะเริ่มการบรรเลง ได้ไดก์ตามจะต้องเทียบเสียงให้ระดับเสียงตรงกับระดับเสียงของปีสไลเสียก่อน ซึ่งเครื่องดนตรี แต่ละชนิดจะมีวิธีการเทียบเสียงของตนเอง เช่น การเทียบเสียงคู่ ๕ สำหรับวงมหรีพื้นบ้าน เป็นต้น

ภาพที่ ๙ การประสมวงมหรีพื้นบ้านอีสานใต้

๔. บทเพลง

วงมหรีพื้นบ้านอีสานใต้ได้รับการถ่ายทอดบทเพลงมาอย่างเข้มแข็ง การบรรเลง เพลงแต่ละงานจะมีการนำนำองเพลงบรรเลงตามรูปแบบ Jarvis ที่ประพนีที่ผู้บรรเลงยึดถือปฏิบัติ สืบท่องกันมา การบรรเลงบทเพลงแรกจะนำเพลงบรรเลงที่เป็นนำองเพลงไหว้ครูเสียก่อน จากนั้นจะบรรเลงเพลงทั่วไป หรือเพลงจังหวะปานกลางและจังหวะสนุกสนาน นอกจากนี้จะมี การบรรเลงบทเพลงสำหรับประกอบการแสดง ประกอบด้วยนำองเพลงบรรเลงสำหรับขับร้อง และนำองเพลงสำหรับการรำ สำหรับบทเพลงทั่วไปมหรีพื้นบ้านอีสานใต้นิยมบรรเลงในงานทั่วไป

มักจะประกอบไปด้วยบทเพลงที่ทำนองต่าง ๆ เช่น เพลงดันนิ่งหรือเพลงถวายครู เพลงกล่อม เพลงศรีบงกช เพลงงูดตีกิ้ง เพลงออมตุ๊กิ้ง เพลงอย้ายทำนองต่าง ๆ เพลงมงคลจงได้ เพลงทุ่มพวง เพลงมะเรียมได้ เพลงแภวนอ เพลงปราสาท เพลงโอละหน่ายนิมนานา เพลงสกาใจเด็ก เพลงฟ้าลั่น เพลงซังแก่วรังวง เพลงล่า ฯลฯ

ເຫດຜົກຄອນ								
ທ່ານອງຂັ້ນເພື່ອ (ປີໄປລີ້ງ ທີ່ອີ້ນ ຂອບຄາງ)								
----	-ມະນຸຍາ	ມະນຸຍາ	ທ່າວທ່າ	----	-ທ່າວທ່າ	ກະໂວຍຕີ	ກະໂວຍຕີ	ກະໂວຍຕີ
ທ່ານອງຮຽນຮັບຮັດ								
ລົມຈຳນົມ	ລົມຈຳນົມ	ຈຳນົມ	ຈຳນົມ	----	-ສິນສິນ	ຈຳນົມ	ມະນຸຍາ	ມະນຸຍາ
ໝາມຈຳນົມ	ໝາມຈຳນົມ	ຈຳນົມ	ຈຳນົມ	ຈຳນົມ	ຈຳນົມ	ໝາມຈຳນົມ	ຈຳນົມ	ຈຳນົມ
----	ມະນຸຍາ	ມະນຸຍາ	ມະນຸຍາ	----	ມະນຸຍາ	ມະນຸຍາ	ມະນຸຍາ	ມະນຸຍາ
-ສິນສິນ	ສິນສິນ	ຈຳນົມ	ຈຳນົມ	ທ່າວທ່າ	----	-ທ່າວທ່າ	ຈຳນົມ	ຈຳນົມ

ภาพที่ ๑๐ เพลงกล่อม (เพลงให้ว่อร์)

๕. วัฒนธรรมความเชื่อและประเพณีทางดูดซึม

วัฒนธรรมความเชื่อและประเพณีทางดินตรีของวงมหรีพื้นบ้านอีสานได้ถือเป็นหัวใจหลักของการสืบทอดวัฒนธรรมทางดินตรี การประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมที่ได้รับการสั่งสอนและถ่ายทอดมาเป็นเวลาช้านานถือเป็นสิ่งที่ดีงาม ทำให้ชุมชนเกิดความมั่งคงและเกิดความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมมักจะเริ่มจากความเชื่อ จริต ประเพณีเล็ก ๆ จนได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางจนก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมขึ้นมาที่ยังคงปรากฏให้เห็นในสังคมปัจจุบัน

รวมโทรศัพท์บ้านอีสานได้ จะมีการบรรเลงตามงานต่าง ๆ ทั้งที่เป็นงานมงคลและงานอวมงคล
งานบรรเลงส่วนใหญ่จะเป็นงานที่ได้รับการติดต่อให้ไปบรรเลงประกอบพิธีในงานประจำท้องถิ่น
 เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานเทศน์มหาชาติ งานเรียกขวัญข้าว งานผ้าป่า งานกฐิน ทำบุญหมู่บ้าน
ประจำปี การบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมมะม่วง เป็นต้น การบรรเลงดนตรีในแต่ละครั้ง
นักดนตรีและสมาชิกของวงทั้งหมดจะมีการไหว้ครูบุชาครูตามประเพณีความเชื่อ ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรม
ทางดนตรีที่ได้รับการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เนื่องจากถือได้ว่าการรำลึกถึงครูเป็นเครื่องหมาย
จิตใจและถือเป็นการเคารพบุชาครูก่อนการบรรเลงทุกครั้ง ทั้งครูที่เป็นมนุษย์และครูที่เป็นเทพเทวดา
โดยมีวัตถุประสงค์ของการไหว้ครูคือเพื่อให้เป็นการรวมใจของนักดนตรีให้สามารถบรรเลงดนตรี
ได้อย่างราบรื่นไม่ติดขัดหรือมีอุปสรรคในการบกวน และเพื่ออยพรดลบันดาลให้นักดนตรี
และผู้ร่วมงานทกท่านประสบความสำเร็จในชีวิต สุขภาพแข็งแรง ปราศจากโรคภัย

ภาพที่ ๑๑ เครื่องบูชาครู

สรุป

วัฒนธรรมทางดนตรีประจำท้องถิ่นถือเป็นวัฒนธรรมอันดีงามแขนงหนึ่งที่ผู้คนในท้องถิ่นยังคงให้ความสำคัญและนำมามีเป็นส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชนท้องถิ่นกันเด่นชัดซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยในแถบบริเวณอีสานใต้แก่นี้ วัฒนธรรมทางดนตรีประจำท้องถิ่นนี้ถือว่ามีการจำแนกประเภทออกเป็นกลุ่มย่อยในหลายมุ่งมอง หลายรูปแบบทางดนตรีขึ้นอยู่กับแนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการหรือแนวคิดของแต่ละบุคคล สำหรับวงดนตรีมหรีพื้นบ้านอีสานใต้ถือเป็นวงดนตรีประจำท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่งที่ยังคงมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องตามระยะเวลาที่มีนานาน อาจจะมีความเหมือนหรือความแตกต่างกันไปก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยและองค์ประกอบหลายๆ ด้าน สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้นถือว่ามีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดความงามทางดนตรีของวงมหรีพื้นบ้านอีสานใต้ ระดับความเชื่อความผูกพัน ระบบสังคมครอบครัว เครือญาติ และการปกครอง ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดวงดนตรีดังกล่าวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของรูปแบบวงดนตรีในปัจจุบัน ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของรูปแบบวงดนตรีในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

บุษกร บินทลันต์ และ ข้าคม พรประสิทธิ์. (๒๕๔๘). มหรีอีสานใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พนาสินธุ์ ศรีวิเศษ. (๒๕๖๑). การศึกษาวัฒนธรรมทางดุนตรีของวงมหรีพื้นบ้านอีสานใต้: กรณีศึกษาวงมหรีพื้นบ้าน บ้านสะเดา อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (รายงานวิจัย).
บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

พิพัฒน์ สุดเสียงสั่ง. นักดนตรีวงมหรีพื้นบ้าน บ้านสะเดา อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์. (๑๗ มกราคม ๒๕๖๑). สัมภาษณ์.

สุทธศน์ กองทรัพย์. (๒๕๔๕). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีสานใต้ ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๐๙-๒๔๕๐. มหาสารคาม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

<https://permpoon-publish.com>

Isan Arts and Culture

- ๐๑ บทบาท พื้นที่ ของกูมปีลญา
เครื่องเป็นเดินเพาด่านแกวยนรุปแบบดั้งเดิม
กำกับกลางบริบททางเศรษฐกิจ สังคม
การเมือง ตั้งแต่อีตานถึงป่าจุบัน
สืบสกัด สرمมงคลกาล
- ๐๒ วัฒนธรรมภาษาดันตรี
ของวงจรໂหรพื้นบ้านอีสานใต้
ພາສັນຖຸ ສຣົວເສ່າ
ຈັບກີຣາພຣ ສຣິນບາງ
ພື້ອຍ ຖຸນແກ້ວ
ເສ່າວົດຕະບູ ກົກສະ
- ๐๓ ພຣະພູຮອບາຖກຄວາຍເຈິນ :
ກາຮັກເປົ້າປະວັດຕົກສັຕິງແລະຄວາມເຊື່ອ¹
ຂອງປຸ່ນຍົດສຳດັນສຳຄັລູມເມື່ອເຊີຍທຸກຄານ
ຮັດວັນນີ້ ແລ້ວຄຳ ພກອີວັນນີ້ ດາວວິສັນສັກດົງ
ການດາ ປຸ່ນສັນ ວິໄຈບຸ່ນ ແລ້ວຢັ້ນ
ຂົນຫຼົງ ມາຮະຄຸນ
- ๐๔ ວາກගຽມເຖິງວັກບ “ລໍາດວນ”
ໃນສັກຄົມເມື່ອງຄຣີສະເກົທ
ພ.ມ. ២២៤៤២ - ២៤៦៦
ຮັນຍພທສ ສາວົດຕະບູ
- ๐៥ บทความวิจัย การสร้างสรรค์
นาฏศิลป์ร่วมสมัย จากແຮງບັນດາສິຈ
ໃນວຽກຄະດີຮັນພື້ນບັນດາອື່ສານ
ເຮືອງ ຕໍ່ານານພາແດນທາໄໝ
: ມີອຸ່ນຫານນ້ອຍ ເມື່ອກຸມກວາປີ
ດຸບໜາ ທຶ່ມເຈຣີຍ
ນູ່ສັກດົງ ເຮືອງເດືອ
- ๐៦ ກາຮັກເປົ້າປະວັດຕົກສັຕິງພື້ນບັນດາອື່ສານ
ຈາກເອກລັກຜະນົມປຸ່ນໂຫຼດກະະເມື່ອມ
ຊຸດ “ປຸ່ນປັ້ງລໍາເພັນ”
ນັນຮວັນນີ້ ເຫດໜົນຖຸ
ຮາພື້ອຍນີ້ ເຮືອງບ້ອຍ
ພິຮາກຮົນ ພັນຮຸນໝີ
ຄອງຖຸ່ມ ອຣາເຊີ
- ๐៧ ວາຽນເຫັນເສົ່າ
: ກາຮັກເປົ້າປະວັດຕົກກາຮັກແສດງອື່ສານຮ່ວມສົມມັຍ
ນຸ້ມືດາ ກ່ຽວມ
ພັນການຕົ້ນ ຕາລພລ
ສຸດາຮັດນີ້ ອາລຍະພັນຮູ
ກົດຝົດພົມສີ ມາດີ
ສັບຫາ ໄຊຍໂນ
ກາບຸວັນນີ້ ແລ້ວພັລຍ
- ๐៨ ນຄຣານຄຣັບຍຸຕິບຸນທົກ
: ກາຮັກເປົ້າປະວັດຕົກສັຕິງພື້ນບັນດາອື່ສານຮ່ວມສົມມັຍ
ນັ້ນຮັດາ ປະຕິຕັ້ງ²
ກົມສີເສີລັບຈອກ ຈັນໂພຣົ
ສຸດາຮັດນີ້ ອາລຍະພັນຮູ
ປີຢະຈັດ ບາກສັກ
ສຸຮັບທີ່ ວົງຄົລຸນລາ
ກາບຸວັນນີ້ ແລ້ວພັລຍ